

Jernej Pisk

Super športniki kot super junaki

Izvleček

V medijih pogosto zasledimo, da novinarji določenega športnika označijo za junaka ali celo za super junaka. Kaj imajo skupnega najboljši športniki in super junaki? Je takšno poimenovanje sploh upravičeno ter v čem obstaja podobnost med njimi? Že v antiki so določene športnike označili za junake, medtem ko so se sodobni super junaški liki pojavili v stripih v ZDA v prvi polovici 20. stoletja. Od tedaj so tako super junaki kot najboljši 'super' športniki postali pomembne del sodobne popularne kulture. V nekem smislu so se super junaki sprva zgledovali po najboljših športnikih, a so jih s svojimi super močmi kmalu prehiteli. Eni in drugi uporabljajo svojo super sposobnost, s katero premagujejo nasprotnike, v družbi delujejo kot vzorniki, s tem pa nanje pade tudi velika moralna odgovornost. A se obenem upravičeno zastavi vprašanje, kakšne so razlike med super junaki in super športniki ter kdo je v resnici vreden našega občudovanja?

Ključne besede: športnik, junak, heroj, etika, super moči

Super athletes as superheroes

Abstract

Best athletes are in media and society often characterised as heroes or even superheroes. What have in common best athletes and superheroes? What is justification for saying that some of the best athletes are superheroes? Already in Ancient Greece some athletes where designated as heroes, while superheroes begin in comics in United States of America in the first half of 20th century. From that time on both, superheroes and the best 'super' athletes are important part of modern popular culture. At first it seems that superheroes take super athletes as a role model. They have many common super powers, they are role models and they both have big moral responsibility. However, there are also many differences between them and the question arises who really deserve our admiration?

Keywords: athletes, superheroes, ethics, superpowers

■ Uvod

Ljudje obožujejo super junake. Sodobna, predvsem stripovska literatura našteva prek 10.000 različnih izmišljenih likov super junakov (Brice, 2016). Ti se iz papirja postopoma selijo tudi na velika platna: Superman, Batman, Spider-man, Čudežna ženska, Rambo, James Bond 007 ... Obožujemo pa tudi športnike, še posebej tiste najboljše. Recimo jim kar 'super športniki'. To niso povprečni športniki, ampak svetovno (ali nacionalno) najbolj znani športniki z izrednimi športnimi sposobnostmi in veliko prisotnostjo v medijih. Večina ljudi, ki vsaj malenkost spremlja šport, te športnike pozna oz. je zanje že slišala. Mnogi ljudje redno spremljajo njihove športne nastope, razmišljajo o njih ter pletejo razne zgodbe. Tako kot super junaki so tudi super športniki nekakšni vzorniki za mnoge. Na mednarodni ravni sta to npr. nogometaša Lionel Messi in Cristiano Ronaldo, na naši državni ravni pa bi takšno vlogo lahko pripisali košarkarju Goranu Dragiču, hokejistu Anžetu Kopitarju, smučarki Tina Maze ipd. Najboljši super športniki so tisti, ki na športni sceni ostanejo celo desetletje ali celo več, še po koncu njihove športne kariere pa spomin nanje živi v zavesti ljudi. Čeprav so liki super junakov izmišljeni, medtem ko so super športniki nekaj realnega, obstoječega, pa se nam lahko zastavi vprašanje, v čem so si super junaki in super športniki podobni? Kaj imajo skupnega? Tako eni kot drugi so pomemben del sodobne popularne kulture. Poleg tega bi se lahko vsaj nekateri super junaki po svojih sposobnostih primerjal z najboljšimi super športniki, po drugi strani pa tudi marsikaterega športnika mediji in ljudstvo označi za 'našega' super junaka ali heroja.

■ Kdo so super junaki?

Super junaki imajo posebne sposobnosti, ki daleč presegajo sposobnosti navadnih ljudi. A to velja tudi za super športnike. Prav zaradi njihovih izrednih sposobnosti, ki daleč presegajo sposobnosti običajnega človeka, jih ljudje občudujejo in se nad njimi navdušujejo. Izgled super junakov je lahko drugačen, a to ni njuno. Lahko nosijo posebna oblačila (Superman, Batman, Spider-man ...) in uporabljajo posebne super pripomočke (Batman, Čudežna ženska, James Bond ...). A tudi mnogi športniki – odvisno od športa – nosijo posebna oblačila (športne drese, zaščitna oblačila, čelado ...) in uporabljajo posebne pripomočke (športne rekvizite), razvite z najnovejšo tehnologijo. Večina super junakov sledi »formuli super junaštva«, kot jo je v svoji knjigi *The Art of the Comic Book* (1996, str. 19) opredelil Robert C. Harvey: On ali ona sta na altruistični misiji, imata super moči tj. izredne fizične in/ali mentalne sposobnosti, nosita ikonična oblačila in delujeta znotraj dvojne identitete, prikrite civilne in super junaške. Super junaki se običajno sami zoperstavijo proti vsem vrstam zlikovcev in tako rešujejo nas in naš planet. So v službi skupnosti, človeške družbe. Pomagajo tistim, ki si ne morejo pomagati, ščitijo nemočne, proti zlu se borijo z močjo dobrega (Loeb in Morris, 2005). A tudi super športniki včasih (npr. v zaključku tekme) stvari vzamejo v svoje roke, se soočijo z vsemi nasprotniki in ljudem na svoji strani priborijo zmago.

Že v Homerjevi Iliadi so športniki označeni kot junaki (Reid, 2010). V antiki so bili junaki razumljeni kot nekaj vmes med človeškostjo in božanskostjo. Pogosto so bili spočeti kot posledica odnosa

Vir simbolične slike: <https://blogs-images.forbes.com/erikkain/files/2017/11/justice-league.jpg>

med smrtnikom in bogom. Mitološki junak Herakles (Herkul) je bil rojen iz umrljive žene Alkmene, za očeta pa je imel boga Zeusa. Prav zaradi svojega poguma, vzdržljivosti in moči je zmagal na mnogih športnih, vojaških in lovskih tekmovanjih ter si s tem zagotovil status super junaka in božansko nesmrtnost. Prav on naj bi začel z antičnimi olimpijskimi tekmovanji. Po Heraklesu naj bi se zgledoval tudi šestkratni zmagovalc v rokoborbi na antičnih olimpijskih igrah, Milon, in s svojimi sposobnostmi pridobil super junaški status. Antični biograf Plutarh piše, da tri značilnosti ločijo božanstva od tistih, ki si to želijo postati: moč, odličnost oziroma krepost in nesmrtnost (Plutarh, 1914). Prav z izkazom svoje moči in vsakovrstne odličnosti (športnih sposobnosti in spretnosti) so tudi antični športniki dosegli tretjo lastnost božanstva, to je obliko nesmrtnosti v slavi (Lunt, 2009; Pisk, 2018). Tisti, ki so z odliko opravili svoje delo, so s tem pridobili status junaka. Na sploh so antični mitološki junaki imeli nadnaravne in nadčloveške zmogljivosti. In prav po njih so se zgledovali tudi antični športniki.

Ideal vseh super junakov je odličnost. Svoje naloge želijo storiti bolje od vseh drugih. Zato se z drugimi stalno primerjajo in so z njimi v tekmovalnem boju. To pa velja tudi za super športnike. Tudi oni želijo biti najboljši in premagati vse ostale. Tudi zanje je tekmovalni način, kako dokažejo svojo superiornost nad ostalimi športniki. Tudi pri njih gre za to, da najboljši (poosebljena odličnost) zmaga. Kot pri super junakih se tudi pri super športnikih prav v tekmovalni preizkušnji izkaže njihova prava identiteta – kdo je pravi super junak ali super športnik. Prav v tem pa lahko prepoznamo eksistencialistični značaj super oseb. Eksistencializem kot filozofsko smer najbolj opredeli misel Jeana-Paula Sartra, da eksistenca predhaja esenco. To pomeni, da šele iz delovanja, iz tega kar nekdo počne in česa je sposoben, lahko prepoznamo, kaj nekdo v resnici je. To pa je ena bistvenih značilnosti tako super junakov kot super športnikov. Bolj kot teoretične ideje in predstave jih prepoznamo po tem, kar počnejo in česa so sposobni. Super športnike prepoznamo po tem, da so najboljši v svojem športu, super junake prepoznamo po tem, da imajo izredne super moči, s katerimi pomagajo pomoči potrebnim. Prav v tem se tako prvi kot drugi ločijo od ostalih ljudi. In prav v tem lahko prepoznamo t. i. 'eksistencialistični obrat'.

Ko Peter Parker nekoč spozna, da je pridobil super sposobnosti, takrat postane Spider-man. Šele izkazane super sposobnosti ga definirajo kot super junaka. Podobno velja tudi za super športnike. Vsakdo začne kot navaden človek, otrok med otroci. A identiteto otroka, identiteto sina ali hčere, prek vključitve v športno vadbo kmalu dopolni še z identiteto športnika. Z nadaljevanjem športne vadbe postaja vedno boljši na svojem področju, vse do statusa super športnika. Z izrednimi športnimi predstavami, tekmovalnimi uspehi in množično prepoznavnostjo se identiteta športnika nadgradi v super športnika. Od super oseb pa se pričakuje in zahteva še več: poleg izrednih športnih sposobnosti tudi določene načine obnašanja in delovanja. A tudi super športnik sebe ne prepozna več kot zgolj nekega navadnega človeka ali povprečnega športnika, ampak se njegova identiteta temu prilagodi.

Rolling (2013, str. 88) loči tri vrste super junakov. Prva vrsta so božanski super junaki, ki daleč presegajo tako človeške moči kot tudi naravni fizični svet. Njihove moči so absolutne: so najmočnejši, najhitrejši in absolutno dobri. Njihove zgodbe lahko primerjamo z mitološkimi pripovedmi. Takšen je npr. Superman. Druga vrsta so super junaki, ki spadajo nekam vmes med človeška in božanska bitja. Njihove moči sicer daleč presegajo običajne človeške moči, saj imajo nekatere 'božanske' lastnosti, a so ljudje in ker so ljudje, občasno naredijo tudi napake ter se borijo sami s seboj. Primer te vrste je npr. Spider-man. Tretja skupina super junakov so tisti, ki sicer presegajo moči in sposobnosti ostalih ljudi, a so povsem podrejeni naravnim zakonom in znotraj njih tudi delujejo. Takšen primer je npr. James Bond. Vsaj načeloma so ranljivi in umrljivi, čeprav smrt le redko izkusijo.

■ V čem je privlačnost super junakov?

Večina zgodb super junakov se dogaja v našem vsakdanjem svetu, kjer je politika skorumpirana, kjer šefi izkoriščajo delavce, kjer diktatorji začenjajo vojne, kjer celo sodiščem ne gre zaupati. To je svet, v katerem krvavo primanjkuje pravičnosti. Takšen svet je potreboval super junake in tako se je leta 1938 v stripu v ZDA pojavil prvi med

njimi: Superman. Ta se je sprva boril predvsem za socialno pravičnost, saj je te tedaj v ZDA najbolj primanjkovalo. Neznanski uspeh Supermana je odprl vrata vrsti različnih super junakov. Že leta 1939 mu je sledi Batman in še nekateri. Leta 1940 Flash, leta 1941 pride na svet Čudežna ženska (Wonder woman), Captain America in še kopica novih likov. Leta 1962 se pojavi Spider-man. Pravi razcvet stripovski super junaki doživijo v času druge svetovne vojne. V tistem času je v ZDA cel kup super junakov napadalo in premagovalo Hitlerja in naciste, stripe pa so iz ZDA pošiljali celo ameriškim vojakom na fronto ter jim s tem dvigali samozavest. Množičnost likov različnih super junakov je posledica njihove priljubljenosti pri ljudeh. V svetu, v katerem ni vse prav, kjer obstajata krivičnost in vsakovrstno zlo, super junaki predstavljajo upanje na rešitev. Zapolnjujejo človeško potrebo po varnosti in pravičnosti. So kot nekakšni sekularni angeli varuhu. Kot zatrdi Misiroglu (2004, str. XIII), nam je lažje živeti v veri, da nekdo skrbi za nas, nas varuje in svet ureja tako, kot je prav. Nekateri v uspehu super junakov vidijo religiozni simbolizem odrešenja, ki ga krivičnemu svetu ponujajo super junaki s svojo borbo v imenu pravičnosti. Kot ugotavljata Jawett in Lawrence (2013, str. 81), razsvetljenski proces sekularizacije ni odstranil potrebe po odrešenju, le transformiral jo je v super človeška prizadevanja. Metafizične božanske lastnosti so prenesli na fizične super posameznike, ki so s tem postali super junaki. Drugi, npr. Rollin (2013, str. 85), vidijo njihovo privlačnost v nekakšnem pobegu ali 'izhodu' iz realnega sveta v fiktivni svet, kar je lahko tudi svet športa in športnih tekmovanj, ali v sladki napetosti negotovosti pričakovanja končnega rezultata, ki pa se v primeru super junakov (pogosto pa tudi v primeru super športnikov) konča po naših željah (dobro oz. super športnik premaga zlo oz. nasprotnika). Biti na strani super junaka, navijati za super športnika pomeni, da prihodnost vendarle ni povsem negotova, da vendarle imamo upanje na končni uspeh. Čeprav se v našem vsakodnevem življenju ne zgodi vedno, da bi dobro zmagalo nad zlom, pa si vsi to želimo. Super junake in super športnike občudujemo ne samo zaradi tega, kar oni so (pogumni, močni, samozavestni, vzdržljivi, pravični, nekakšno posebej Dobro), ampak tudi zaradi tega, kar bi mi sami radi bili taki. Oni lahko zapolnijo naše fantazije in pritrjujejo našemu moralnemu občutku. Naši super športniki sicer ne rešujejo sveta na način, kot to rešujejo super junaki, zapolnjujejo pa naše fantazije po tem, kar bi si tudi sami želeli biti. Kot ugotavlja Milton Caniff (1963, v Rollin, 2013, str. 87): »Junaki živijo v vsakem od nas ... in četudi mi nismo junaki, nas junaki navdihujejo. Z njimi se stalno identificiramo.« Zato so kot del popularne kulture že od pojavitve naprej super junaki močno vplivali na oblikovanje javnega mnenja. Na oblikovanje javnega mnenja pa s svojimi izjavami in delovanjem vplivajo tudi super športniki.

■ Super sposobnosti super oseb

Resnica, pravica, moč. To so lastnosti, ki poosebljajo super junake. A poleg teh obstaja še množica drugih super sposobnosti (Top 100 Coolest Super Powers, 2018). In vsaj nekatere si super junaki delijo s super športniki.

Prva sposobnost je močna samozavest. Prepričani so v svoje sposobnosti in v svoj uspeh in tega prepričanja jim nihče ne more vzeti. Prav njihova samozavest, prepričanje v uspeh, je pogosto odločilen dejavnik njihovega uspeha. Ob tem pa si lahko zastavimo vprašanje, kaj je prej? Izredne sposobnosti in iz tega sledi samozavest, ali samozavest, ki ustvarja izredne sposobnosti? Poleg izredne samozvesti si večina super junakov deli tudi sposobnost

super moči. Ničesar ni, kar bi ustavilo Supermana. A tudi mnogi bolj človeški super junaki svoje nasprotnike prekašajo z močjo svojih mišic. Moč pa je tudi v določenih športih tisti dejavnik, ki loči med navadnim in super športnikom. Ob tem nekateri super junaki moč svojih rok uporabljajo kot orožje. Takšno funkcijo pa ima moč rok tudi pri tekmovalcih v borilnih športih. Z izredno super močjo je povezana lastnost neranljivosti in sposobnosti premagovanja velikih bolečin, ki jo lahko vidimo pri super junakih in nekaterih super športnikih. Razni udarci (npr. v borilnih športih) ali padci jim ne morejo do živega. Preprosto se poberejo in nadaljujejo s tekmovanjem tudi v primerih, ko bi navaden človek nemočen obležal na tleh in čakal na zdravniško pomoč (npr. Petra Majdič po padcu na Olimpijskih igrah v Vancouverju leta 2010). Ob super moči je doseganje super hitrosti naslednja sposobnost super junakov (Superman, Quicksilver, Flash), ki pa jo občasno pripisujemo tudi športnikom. V športih, kjer zmagovalca določamo z merjenjem časa, potrebne za določeno nalogo, športnika, ki ekstremno preseže čas preostalih tekmovalcev, označimo za super hitrega. Sposobnost letenja po zraku (Superman, Čudežna ženska) je lastnost, ki super heroju omogoča, da zapusti trdo podlago in poleti pod nebo. To lastnost pa občudujemo tudi pri nekaterih športnikih, npr. v letalskih športih (jadrno padalstvo), v ekstremnih športih (npr. *wingsuit* in *base skoki*), pri smučarskih skakalcih, pri smukačih, v atletiki (skok v višino in daljino), pa tudi pri košarkarjih, ko zabija žogo v koš (npr. Michael 'Air' Jordan). Kljub svoji izredni hitrosti pa se super junaki in super športniki vedno znova izkažejo tudi s svojo natančnostjo. Pri uporabi svojega (strelnega) orožja super junaki (skoraj) nikoli ne zgrešijo. Naj bo to puščica iz loka, pištola ali top, super junaki vedno zadenejo tisto, kar so nameravali zadeti, celo v nemogočih okoliščinah. To lastnost pa občudujemo tudi pri nekaterih športnikih. Ti sicer nikdar ne dosežejo 100 % učinkovitosti, kot je to značilno za super junake, a v nekaterih primerih, ko športniki iz nemogočega položaja zadenejo svoj cilj (tarčo, gol, koš), se zdi, kot da praktično ne morejo zgrešiti. Pri mnogih super junakih občudujemo, koliko časa lahko zdržijo brez kisika pod vodo. Tudi to lastnost lahko prepoznamo pri nekaterih športnikih, posebej potapljačih na dah in podvodnih ribičih, saj brez vdihavanja pod vodo zdržijo več minut. Trenutni rekord zdržanja v vodi brez vdihavanja naj bi bil 24 minut in 3 sekunde (Guinness World Records, 2018). Telepatija je sposobnost nekaterih super junakov, da prek svojih misli berejo misli drugih ali celo komunicirajo z njimi. In včasih se zdi, da tudi nekateri športniki v športnih igrah, uigrani s svojimi soigralci, delujejo na takšen način. Sporazumevajo se brez besed in v trenutku drug za drugega vedo, kaj nameravajo storiti. S tem se povezuje sposobnost predvidevanja (npr. Spider-man), saj že v naprej začutijo, kaj se bo zgodilo. Tudi super športniki s pomočjo hitrega pregleda dogajanja na igrišču znajo predvideti potek akcije in se postaviti na ustrezno mesto. Moč misli pa super junaki izkoriščajo tudi za vplivanje na fizični potek gibanja ljudi in predmetov (psihokineza). Sicer brez psihokineze, a z močjo svojih misli in predstav (vizualizacija), pa si k boljšemu nastopu uspešno pomagajo tudi mnogi super športniki. Super junaki imajo tudi izredno sposobnost izmakniti se nevarnostim, ki pretijo nanje. Nekateri to dosežejo z izredno elastičnostjo svojega telesa (npr. Plastic Man) ali pa z izrednimi refleksnimi gibi. V prvih dvaindvajsetih filmih o tajnem agentu Jamesu Bondu 007 so neposredno nanj streljali kar 4662-krat, 130-krat pa so nanj načrtovali umor, a je vse preživel (Stanger, 2012). Lastnosti izredne gibljivosti in refleksivnosti njihovega gibanja pa prepoznavamo tudi pri mnogih super športnikih in cirkusantih. Ker jim nič ne more do živega, so super

junaki nesmrtni. Simbolična nesmrtnost v slavi, ki jo lahko s svojimi uspehi dosežejo super športniki, pa je že pri antičnih športnikih predstavljala osrednji motiv za največje športne napore.

■ Etična odgovornost super junakov

Z veliko močjo pride tudi velika odgovornost. To je eno glavnih spoznanj in temeljnih načel super junakov, obenem pa se nekaj podobnega pričakuje tudi od super športnikov. Prenekateri izmed super junakov je zato resno razmišljal, ali ne bi bilo bolje svojih super sposobnosti postaviti v kot in naprej odživeti navadno mirno in srečno življenje? S tem se večkrat sooči Batman, s tem se na poseben način sooči Spider-man v drugem nadaljevanju filma iz leta 2004 ipd. Ni lahko biti super junak, saj nas etika uči, da smo lahko odgovorni le za tiste stvari, na katere lahko sami vplivamo. In super junaki lahko s svojimi sposobnostmi vplivajo na marsikaj, zato je njihova moralna odgovornost toliko večja. Če od daleč opazujemo, kako se neko letalo zruši na tla, zato nismo odgovorni, saj nismo imeli nikakršnih možnosti, da bi to preprečili. Če pa nek super junak, npr. Superman, ki ima potrebno moč in sposobnosti, da bi to preprečil, tega ne naredi, je za to moralno odgovoren. Zato ima Superman moralno dolžnost pomagati v takšnem primeru, medtem ko je navaden človek nima.

Vprašanje, kako naj bi živeli in delovali super junaki in super športniki, ni deskriptivno vprašanje, ampak filozofsko-etično normativno vprašanje: ne, kako ti živijo, ampak kako naj bi živeli. S tem se ukvarja normativna etika. Govorimo o moralnih dolžnostih. Če postavimo na stran možnost moralnega nihilizma (moralno dobro in slabo sploh ne obstaja) in moralnega relativizma (dobro in slabo sta stvar subjektivnega okusa), se najdemo pred različnimi moralnimi teorijami. Ena bolj razširjenih je utilitarizem. Ta trdi, da je moralno dobro tisto dejanje, ki prinese največje dobro največjemu številu ljudi. Pri tem utilitarizem dobro enači z ugodjem, užitek ali srečo. In če ima utilitarizem prav, je povsem upravičljivo, da se super junaki žrtvujejo za ljudstvo, čeprav jim morda to ni po volji in bi raje počeli kaj drugega. Toda s svojim žrtvovanjem, s svojim delom za ljudi, povzročajo največjo srečo največjega števila ljudi. Potemtakem bi lahko rekli, da imajo ljudje s super zmožnostmi (super junaki in super športniki) pravzaprav dolžnost, da te svoje sposobnosti uporabljajo za dobro ljudstva (Robichaud, 2005, str. 181). Spider-man in Batman, čeprav sta imela močne pomisleke, da bi zaključila svojo super junaško kariero, imata po prepričanju utilitaristov dolžnost, da to nadaljujeta v dobro ljudi. In super športniki imajo dolžnost, da še naprej osrečujejo ljudstvo s svojimi izjemnimi športnimi predstavami. Žrtvovanje samega sebe za druge je vendar nekaj, kar etika podpira. Toda, ali vedno? Kje je potemtakem osebna svoboda in osebno dostojanstvo ter pravica do svojega lastnega življenja? Super junaki in super športniki bi se namreč, če bi s tem osrečili večje število ljudi, morali žrtvovati vse do lastne smrti. Bi se potemtakem super športniki, če bi s tem osrečili še večje število ljudi, morali dopingirati in/ali goljufati? S super sposobnostmi pride tudi super dolžnost – narediti več, kot bi bilo potrebno storiti v navadni situaciji. Toda, če se super junaki in super športniki enkrat žrtvujejo do lastne smrti, s tem onemogočijo, da bi še naprej osrečevali svoje privržence. V takšnih primerih nam utilitarizem ne ponudi prave rešitve.

Druga skupina moralnih teorij je nekonsekvencialistična. Ne zanimajo nas posledice dejanj, ampak dejanja sama. In ta morajo biti narejena iz pravega razloga. To so t. i. deontološke etike, npr. etika

dolžnosti, ki jo nemški filozof Immanuel Kant utemelji s svojim 'kategoričnim imperativom' – stori le tisto dejanje, za katerega bi si lahko zamislil, da postane obči zakon. Ker si ni mogoče zamisliti, da bi goljufanje v športu postalo nekaj univerzalnega, saj bi s tem smiselnost športa uničili, je goljufanje nekaj nemoralnega. A pri dolžnostih lahko ločimo pozitivne in negativne dolžnosti. Pozitivne dolžnosti od nas zahtevajo, da pomagamo ljudem v stiski, saj so ljudje sami po sebi cilj. Zato super junaki ne razmišljajo o mogočih posledicah, ampak pomagajo pomoči potrebnim. Negativne dolžnosti pa nam prepovedujejo, da bi poškodovali ljudi ali jih imeli zgolj kot sredstvo za kaj drugega, zato, zanimivo, tudi super junaki pogosto ne ubijejo svojih sovražnikov, ampak jih omejujejo v njihovem delovanju in pustijo pri življenju. Podobno pa tudi super športniki svojih tekmecev ne uničijo, saj bi s tem tudi sami sebi onemogočili nadaljevanje igre oz. tekmovanja.

A super junaki in super športniki zaradi svoje prepoznavnosti v družbi nosijo tudi odgovornost zgleда. Ljudi ne zanimajo le športne sposobnosti in športno življenje super športnikov, temveč tudi njihovo zasebno življenje, delovanje in mišljenje izven športnih igrišč. Ker predstavljajo vzor mnogim, ni vseeno, kako živijo. Kot za super junake tudi za super športnike velja: z večjo močjo pride tudi večja odgovornost. V tem se športniki razlikujejo od drugih znanih oseb, npr. od politikov, glasbenikov ali umetnikov. Če politik goljufa, če glasbenik ali umetnik živita nemoralno življenje, to ljudi ne vznemirja, a če to počne super športnik, nastane škandal. Športnike običajno dajemo mladim za zgled, saj naj bi s svojim trdim delom in odrekanjem prišli do občudovanja vrednih sposobnosti in rezultatov. Zato tudi njihovi moralni prestopki niso tako nedolžni, kot so prestopki npr. politikov ali glasbenikov. Od športnikov se pričakuje več, tako kot se več pričakuje tudi od super junakov. Kot ugotavlja Waid (2005, str. 4), so mnogi mladi v super junakih našli svoje vzornike, svojo očetovsko figuro, ki jih je vodila skozi turbulentna najstniška leta.

Zato nas tako super junaki kot tudi super športniki lahko vzgajajo. Učijo nas kako biti kreposten. Etika kreposti namreč temelji na prepričanju, da je človeka potrebno vzgojiti, da postane dober, moralen človek. Pri tem pa je najpomembnejši zgled drugega človeka, ki že udejanja moralne krepostnega. In takšen zgled nam ponujajo super junaki in super športniki. Superman je nastal kot odgovor na potrebo socialne pravičnosti v krivični družbi. Batman je pravičnost zagotavljal predvsem v boju zoper kriminalce, ki so na vodilnih položajih v družbi. Čudežna ženska je odgovor na laži in nasilje med drugo svetovno vojno. Je borka za resnico, obenem pa predstavlja tudi žensko moč. Različni super heroji poosebljajo različne kreposti. Podobno pa nam tudi športniki lahko ponujajo zgled krepostnega delovanja. Krepost namreč pomeni, odličnost, dovršenost tega, kar posameznik lahko doseže. In super športniki so dober primer tega, kar človek lahko doseže s svojimi močmi. Športniki morajo biti v svojih odločitvah razumni, da se znajo ustrezno odzivati na situacijo znotraj tekmovanja. Morajo biti pravični, da spoštujejo pravila športa in sploh lahko tekmujejo z drugimi. Športniki ves čas izkazujejo svoj pogum in vzdržljivost s tem, da se soočajo z napornim treningom, ovirami in težavami vseh vrst. Športniki morajo biti zmerni in obvladovati svoje nagnenosti in poželjenja (odpoved nezdravi hrani, pijači ipd.) z namenom, da dosežejo športno odličnost. Zaradi kreposti in osebne odličnosti, ki jo izkazujejo, so športniki zgled in vzorniki. Šport v celoti pa s tem ostaja nekaj pozitivnega in zato tudi privlačnega za finančno podporo raznih korporacij.

■ Super junaki ali super športniki: Koga naj bolj občudujemo?

Super junake in super športnike imenujemo 'super' ravno zaradi njihovih izrednih super sposobnosti. Vendar pa so pri občudovanju super junakov problematične ravno njihove super sposobnosti (Loeb in Morrison, 2005, str. 12). Te jim namreč omogočajo, da z relativno lahkoto opravljajo stvari, ki jih navaden smrtnik ne bi mogel opraviti niti ob svojem največjem naporu. Če se nekdo postavi proti rafalu nabojev iz mitraljeza, to ni posebej veliko junaško dejanje v primeru, da je njegova koža za takšne izstrelke povsem neprebojna (npr. Superman). Skratka, zdi se, da bolj ko je nek super junak 'super', večje, kot so njegove super sposobnosti, manj v svojem boju tvega in zato je manj vreden našega občudovanja. Potemtakem bi si največ našega občudovanja zaslužili tisti junaki, ki imajo slabše super sposobnosti. To pa so junaki, ki živijo med nami, npr. gasilci, reševalci, policisti, vojaki ipd. Ali pa tisti, ki so do izrednih sposobnosti prišli sami, s svojimi naporu (npr. Batman), in jim le-te niso bile kar podarjene (npr. Superman, Spider-man). Zato se zdi, da lahko super športnike upravičeno bolj občudujemo kot super junake, saj so kot eden izmed nas, a so si s svojim trdim delom in odrekani pridobili občudovanja vredne sposobnosti. To je deloma res, nenazadnje zato dajemo športnike mladim za zgled. Zato je moralnost v športu pomembna, doping in druga goljufanja pa strogo kaznujemo. Ampak športne sposobnosti so le v določenem delu odvisne od športnikovega vloženega napora. Trening namreč gradi na prirojenem in nezasluženem športnem talentu. Da v športu cenimo predvsem talent je jasno, če pomislimo, da veliko bolj cenimo športnika, ki z manj treninga doseže vrhunske rezultate, kot tistega, ki v svoj trening vlaga ogromno časa in energije, a takšnih rezultatov nikdar ne doseže (Pisk, 2018). Skratka, izkaže se, da podobno kot pri super junakih velja tudi v športu: bolj ko je nek športnik talentiran, manj je zaslužen za svoj rezultat in manj je vreden našega občudovanja. A tu je še druga plat našega občudovanja super junakov in športnikov: ne glede na to, kako so prišli do svojih sposobnosti, nam kažejo smer, osvetljujejo ideal, proti kateremu bi tudi mi morali iti. Recimo temu predanost zastavljeni nalogi, nepopustljivost v doseganju zelenega cilja. Oni se nikoli ne predajo. To, da moramo delati dobro in se izogibati slabemu, vemo vsi. To je t. i. »naravni moralni zakon«. A super junaki in super športniki so v tem nepopustljivi. V najboljši obliki izkazujejo svojo krepost srčnosti. Srčnost sestavlja pogum in vztrajnost v prizadevanju za dobro, pri čemer gre srčnost celo tako daleč, da zato trpimo in v boju pademo (Pieper, 2000, str. 12). Srčen človek ne bo imel le poguma boriti se proti zlu in narediti nekaj dobrega, ampak bo v tem vztrajal do konca kljub oviram in težavam, ki mu bodo prišle na pot. Super junaki in super športniki v boju ne popustijo. Kažejo nam, kako se morajo celo najboljši boriti za resnico, pravico in dobroto v svetu. In zdi se, da nas učijo, da razlika med povprečnimi in najboljšimi ni v (podarjenih) sposobnostih, ampak v lastni volji, v dobrem in nepopustljivem značaju, s katerim je mogoče premagati ovire na poti. Če zmorejo oni, lahko s trudom zmoremo tudi mi. Tudi mi smo lahko junaki. Vsak v skladu s svojimi sposobnostmi. Kot nas uči etika kreposti, bi se morali vprašali: »Kaj bi v moji situaciji storil nek super junak/ super športnik?«

■ Zaključek

V medijih pogosto zasledimo, da novinarji ali bralci raznih internetnih forumov določenega športnika označijo za junaka ali celo

super junaka. Kot smo pokazali, je takšno poimenovanje in primerjanje deloma upravičeno, saj si eni in drugi delijo določene sposobnosti, pomembno vplivajo na sodobno popularno kulturo, so vzorniki mnogim, s čimer pa nanje pade tudi velika moralna odgovornost. Kljub predstavljenim podobnostim med super junaki in super športniki pa ne moremo mimo pomembnih razlik med enimi in drugimi. Super junaki najpogosteje živijo dvojno življenje. Poleg super junaške identitete imajo še skrito identiteto. So izmišljeni liki, medtem ko so športniki nekaj realnega. Super junaki so nekaj trajnega, med tem ko zvezde super športnikov prej ali slej zatonejo. Analiza teh in drugih razlik pa bi zahtevala obravnavo v novem prispevku.

■ Literatura

1. Brice, J. (2016). *How many DC Superheroes are there?* Pridobljeno 21. 2. 2018, iz <https://www.quora.com/How-many-DC-Superheroes-are-there>
2. Guinness World Records (2018). Longest time breath held voluntarily (male). Pridobljeno 21. 2. 2018, iz [http://www.guinnessworldrecords.com/world-records/longest-time-breath-held-voluntarily-\(male\)](http://www.guinnessworldrecords.com/world-records/longest-time-breath-held-voluntarily-(male))
3. Harvey, R. C. (1996). *The Art of the Comic Book: An Aesthetic History*. Jackson: University Press of Mississippi.
4. Jewett, R. in Lawrence, J. S. (2013). Crowds of Superheroes. V Hatfield, C., Heer, J. in Worcester, K. (ur.), *The Superhero Reader* (str. 80–83). Jackson: University Press of Mississippi.
5. Loeb, J. in Morris, T. (2005). Heroes and Superheroes. V Morris, T. in Morris, M. (ur.), *Superheroes and philosophy* (str. 11–20). Chicago: Open Court Publishing Company.
6. Lunt, D. J. (2009). The Heroic Athlete in Ancient Greece. *Journal of Sport History*, 36(3), 375–392.
7. Misiroglu, G. (2004). *The Superhero Book*. Detroit: Visible Ink Press.
8. Pieper, J. (2000). *Srčnost in zmernost*. Ljubljana: Družina.
9. Pisk, J. (2018). *Filozofski pogled v drobovje športa*. Ljubljana: Slovensko društvo za filozofijo športa.
10. Plutarch (1914). *Life of Aristides*. Loeb Classical Library edition, vol. II. Pridobljeno 21. 2. 2018, iz http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Aristides*.html
11. Reid, L. H. (2010). Athletic Heroes. *Sport, Ethics and Philosophy*, 4(2), 125–135.
12. Robichaud, C. (2005). With Great Power Comes Great Responsibility: On the Moral Duties of the Super-Powerful and Super-Heroic. V Morris, T. in Morris, M. (ur.), *Superheroes and philosophy* (str. 177–193). Chicago: Open Court Publishing Company.
13. Rollin, R. B. (2013). The Epic Hero and Pop Culture. V Hatfield, C., Heer, J. in Worcester, K. (ur.), *The Superhero Reader* (str. 84–98). Jackson: University Press of Mississippi.
14. Stanger, G. (2012). *Die another day*. Pridobljeno 21. 2. 2018, iz <https://www.newscientist.com/lastword/mg21428633-600-die-another-day/>
15. *Top 100 Coolest Super Powers*. (2018). IGN, Ziff Davis, LLC. Pridobljeno 21. 2. 2018, iz <http://www.ign.com/lists/super-powers/>
16. Waid, M. (2005). The Real Truth about Superman: And the Rest of Us, Too. V Morris, T. in Morris, M. (ur.), *Superheroes and philosophy* (str. 3–10). Chicago: Open Court Publishing Company.

Dr. Jernej Pisk, prof. šp. vzg.
jernej.pisk@gmail.com